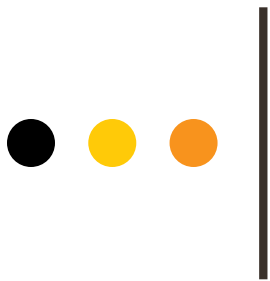

Κεφάλαιο 3

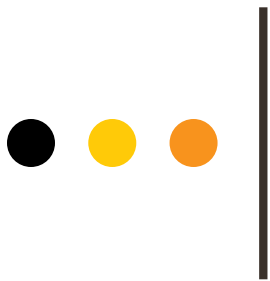
Γνωστική ανάπτυξη

Κοινωνικο-γνωστική θεωρία
του Vygotsky

Η Θεωρία του Vygotsky: Βασικά στοιχεία

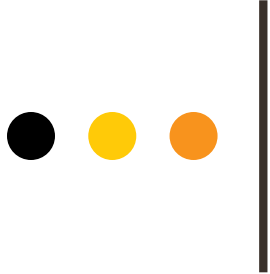
- Η θεωρία του Vygotsky αποκαλείται συχνά ως ιστορικό-πολιτισμική, επειδή εστιάζει την προσοχή της στο κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο συντελείται η μάθηση και η ανάπτυξη του ανθρώπου καθώς και στο πώς μεταδίδονται από γενιά σε γενιά οι γνώσεις, οι δεξιότητες, οι αξίες, η κουλτούρα μιας κοινωνικής ομάδας.
- Ο Vygotsky πίστευε ότι ένας από τους βασικότερους σκοπούς της ανάπτυξης και της μάθησης ήταν ο εξοπλισμός των παιδιών με ορισμένα «εργαλεία» τα οποία τα βοηθούν:
 - να **εκτελέσουν** μια πράξη,
 - να **εστιάζουν** την προσοχή τους, να **θυμούνται** και να **σκέπτονται** αποτελεσματικότερα,
 - να **κατανοήσουν** και να **ελέγξουν** τη συμπεριφορά και τα συναισθήματά τους,
 - να **γίνουν ανεξάρτητα**, να φτάσουν σε ένα ανώτερο αναπτυξιακό επίπεδο και να συνεργάζονται με άλλους για ένα κοινό σκοπό.
- Τα εργαλεία αυτά **αρχικά είναι εξωτερικά, μοιράζονται** δηλαδή ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους ανθρώπους (διαπροσωπικά), και στη συνέχεια **εσωτερικεύονται** και χρησιμοποιούνται **ατομικά και ανεξάρτητα** (Ντολιοπούλου, 2005).

Κοινωνικογνωστική ανάπτυξη

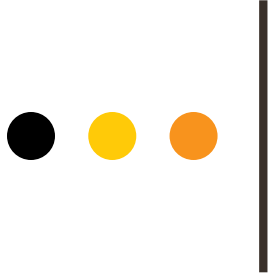
- Vygotsky

- Η γνωστική ανάπτυξη προκύπτει από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις του παιδιού με τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς, τους συνομηλίκους και άλλα ικανά μέλη της κοινωνίας.
- *Τι αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια της γνωστικής ανάπτυξης;*
 - Γνώσεις και δεξιότητες σε συγκεκριμένα έργα.
 - Οι μαθητές χρειάζονται καθοδήγηση και μέντορες και όχι εξερεύνηση και ανακάλυψη για να μάθουν συγκεκριμένες δεξιότητες και γνώσεις που σχετίζονται με συγκεκριμένα έργα.
- **Καθοδηγούμενη συμμετοχή** - Η ενθάρρυνση, η υποστήριξη και η καθοδήγηση της μαθησιακής δραστηριότητας ενός ατόμου από έναν επιδέξιο συνεργάτη

Πώς οικοδομείται η γνώση;

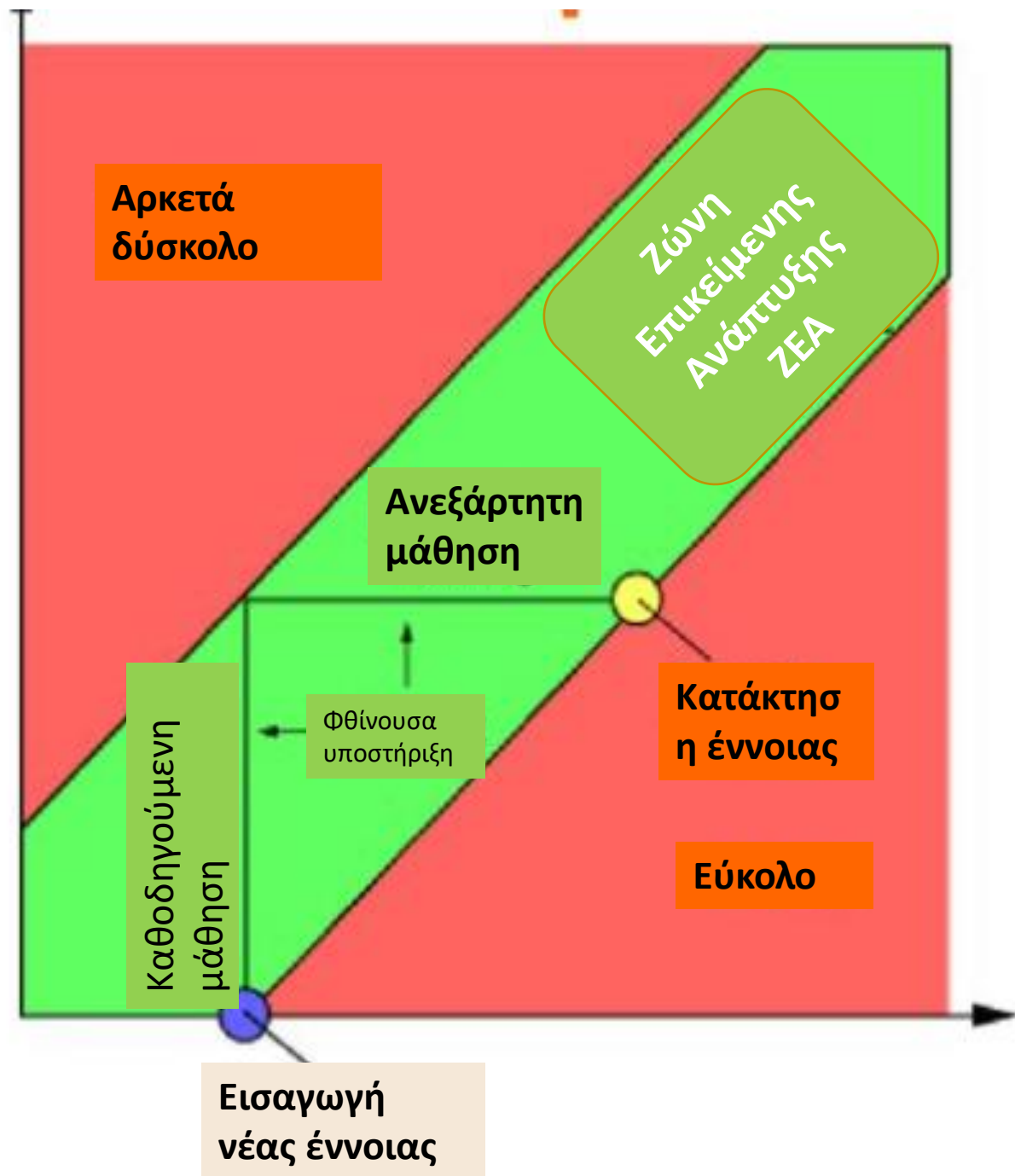
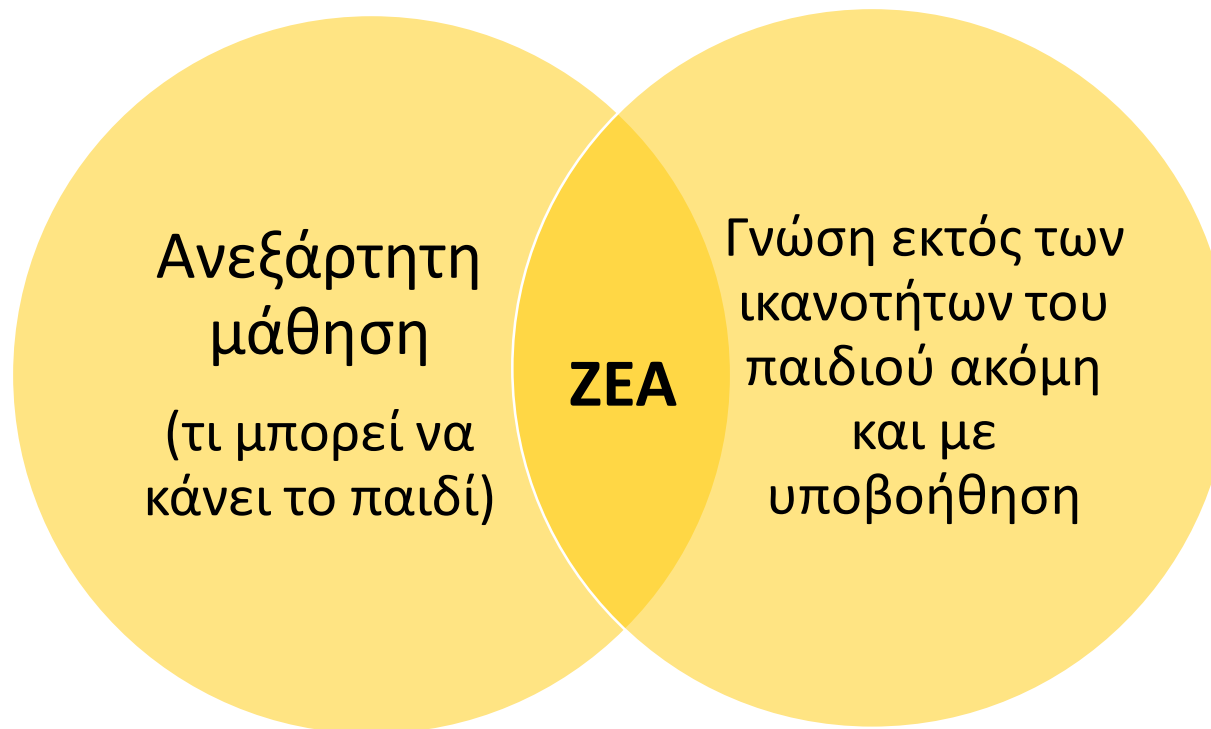
- Όπως και ο Πιαζέ, ο Vygotsky θεωρούσε ότι τα παιδιά οικοδομούν μόνα τους την κατανόηση του κόσμου και δεν αναπαράγουν παθητικά ό,τι τους παρουσιάζεται.
- Για το Vygotsky, η γνωστική ανάπτυξη επηρεάζεται πάντα από τις παρούσες και τις παρελθούσες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.
- Ο Vygotsky υποστήριξε ότι και ο φυσικός χειρισμός και η κοινωνική αλληλεπίδραση είναι αναγκαίες για την ανάπτυξη.
- Το κοινωνικό πλαίσιο επηρεάζει τη μάθηση και τον τρόπο με τον οποίο σκέφτονται οι άνθρωποι.
 - Το κοινωνικό πλαίσιο αποτελεί το σύνολο του κοινωνικού περιβάλλοντος (οικογένεια, σχολείο, φίλοι, γλώσσα, πολιτισμός, τεχνολογία).

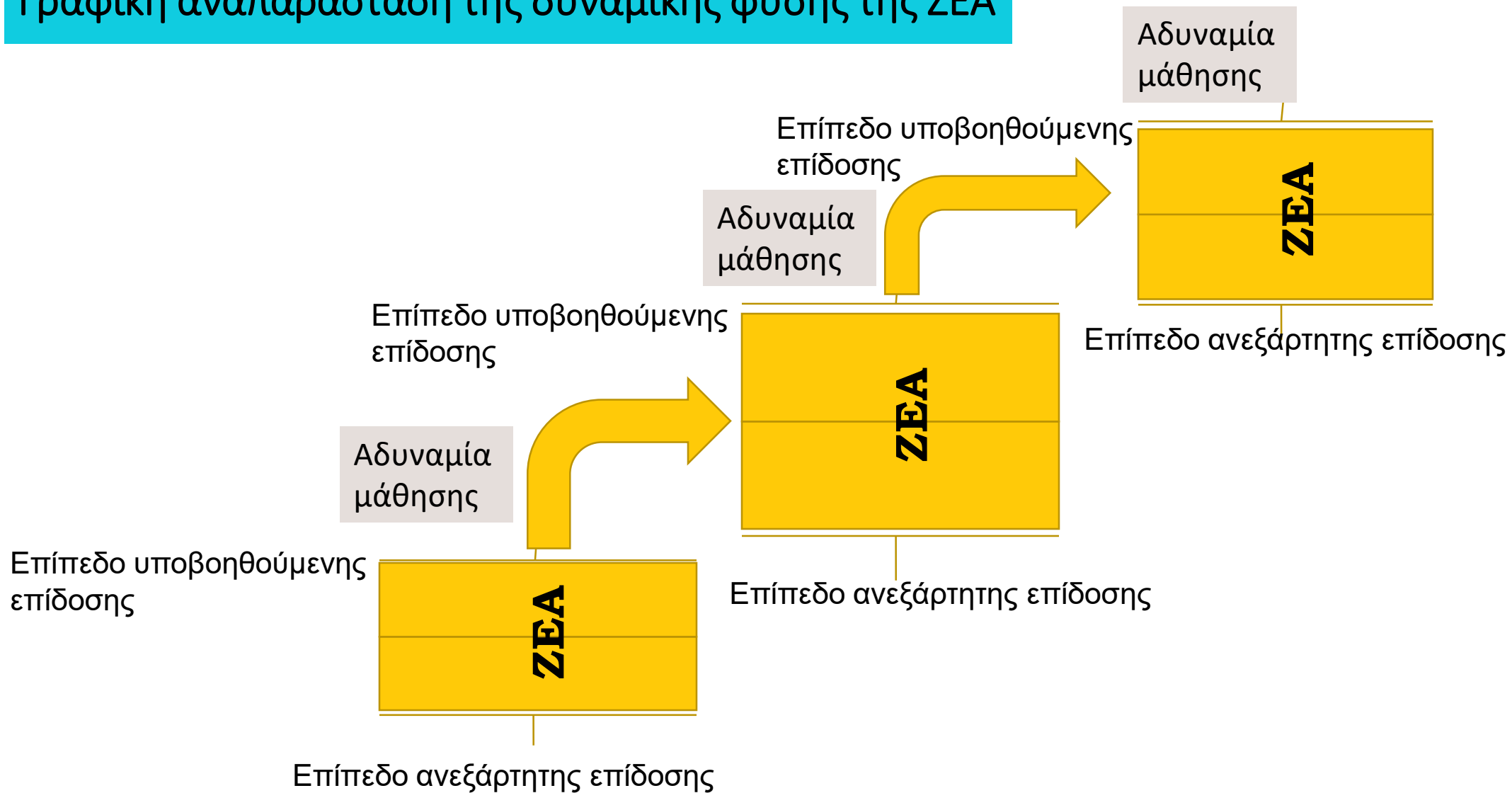
Ζώνη εγγύτερης ανάπτυξης

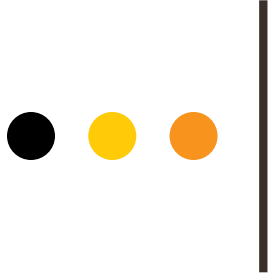
- **Προανάπτυξη** - Οι μαθητές στερούνται των απαραίτητων ικανοτήτων για την εκμάθηση μέσω ενός έργου, ακόμα και υπό καθοδήγηση.
- **Ζώνη εγγύτερης ανάπτυξης** - Οι μαθητές μπορούν να μάθουν από το έργο αν λάβουν την υποστήριξη και την καθοδήγηση ενός άλλου ειδικού.
- **Πραγματική ανάπτυξη** - Οι μαθητές διαθέτουν τις απαραίτητες ικανότητες προκειμένου να μάθουν από ένα έργο αυτόνομα.

Αναπαράσταση της ΖΕΑ

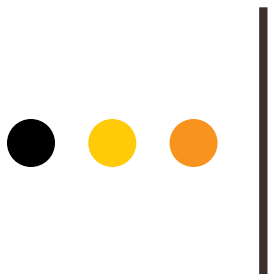
Γραφική αναπαράσταση της δυναμικής φύσης της ΖΕΑ

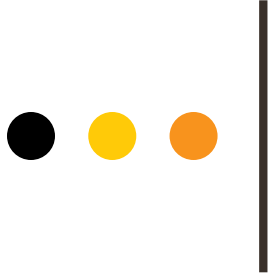
Φθίνουσα υποστήριξη της μάθησης - ΦΥΜ (scaffolding)

- Η καθοδήγηση, η υποστήριξη και η βοήθεια που παρέχει ένας εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, που επιτρέπει στους μαθητές να αποκτήσουν δεξιότητες και κατανόηση.
 - Παρέχει υποστήριξη.
 - Διευρύνει το φάσμα των δυνατοτήτων του μαθητή.
 - Επιτρέπει στον μαθητή να ολοκληρώσει μαθησιακά έργα που, σε αντίθετη περίπτωση, θα ήταν ανέφικτα.
 - Χρησιμοποιείται μόνο όταν είναι αναγκαία.
 - Χρησιμοποιεί 'ενδιάμεσους' (mediators) για να υποστηρίξει τη μάθηση.
 - Γλωσσικοί (λέξεις, τραγούδια), οπτικοί (σύμβολα), φυσικοί (αντικείμενα)

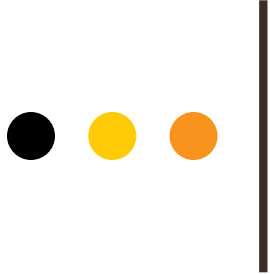
Αξιοποίηση των ενδιάμεσων στο πλαίσιο της ΦΥΜ

- Σκοπός των ενδιάμεσων είναι να βοηθήσουν τα παιδιά να τους χρησιμοποιήσουν ως νοητικά εργαλεία για να περάσουν από τη φάση όπου καταφέρνουν κάτι με υποβοήθηση, στη φάση όπου το καταφέρνουν μόνο τους (ανεξάρτητη γνώση).
- Οι ενδιάμεσοι πρώτα «μοιράζονται» με τον παιδαγωγό και σταδιακά χρησιμοποιούνται από τα παιδιά σε ατομικό επίπεδο
 - (π.χ. ο δάσκαλος δείχνει στο παιδί ότι μπορεί να χωρίσει μια λέξη σε συλλαβές χτυπώντας παλαμάκια για να συνδέει το ρυθμό με τη συλλαβική δομή της λέξης. Αργότερα το παιδί μόνο του όταν του ζητηθεί να χωρίσει μια λέξη σε συλλαβές, μπορεί να χτυπήσει παλαμάκια παράλληλα με το χωρισμό για να τα καταφέρει).
- Οι ενδιάμεσοι βοηθούν τα παιδιά στη βελτίωση (Ντολιοπούλου, 2005):
 - της **αντίληψης** (π.χ. ένα παιδί που δεν είναι σίγουρο αν το σχήμα που βλέπει είναι τετράγωνο ή παραλληλόγραμμο, ο Ν μπορεί να το ρωτήσει αν μοιάζει με ένα ζάρι),
 - της **προσοχής** (π.χ. ο Ν χρησιμοποιεί μια κούκλα κατά την ώρα του κύκλου, για να τραβήξει την προσοχή των παιδιών στην παρουσία της),
 - της **μνήμης** (π.χ. Σημειώνει μια γραμμή με στυλό στο χέρι για να υπενθυμίζει ότι πρέπει να πάρει το φάρμάκό του),
 - της **παρατηρητικότητας** (π.χ. δύο κουτιά ένα μεγάλο και ένα μικρό για να θυμίζουν στα παιδιά πώς θα κατηγοριοποιήσουν τα αντικείμενα που έχουν μπροστά τους).

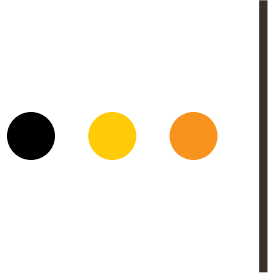
Μετατόπιση της ευθύνης

- Αρχικά είναι ο εκπαιδευτικός που επιλέγει τη δραστηριότητα, τη διαμορφώνει και διδάσκει με ένα άμεσο τρόπο το μαθητή.
- Η μετατόπιση της ευθύνης από τον εκπαιδευτικό στον μαθητή γίνεται καθώς ο μαθητής αποκτά και παρουσιάζει δεξιότητες.
- Ο μαθητής τελικά πετυχαίνει την αυτορρύθμιση και αναλαμβάνει την πλήρη ευθύνη για το μαθησιακό έργο.
- Οι μαθητές που αναλαμβάνουν πλήρως την ευθύνη για το μαθησιακό έργο λειτουργούν εντός της ζώνης πραγματικής ανάπτυξης.

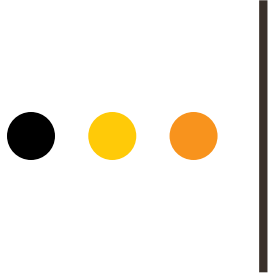
Διδακτικές συζητήσεις

- **Μοντέλο συζήτησης ΕΑΑ (Εισαγωγή, Απόκριση, Αξιολόγηση)**
 - Η παραδοσιακή διδασκαλία εφαρμόζεται συχνά από τους εκπαιδευτικούς για την κάλυψη ενός μεγάλου όγκου ύλης· ακολουθεί το σενάριο Εισαγωγή, **Απόκριση**, **Αξιολόγηση**.
- **Μοντέλο συζήτησης ΑΑΥ (Ανίχνευση, Αμφισβήτηση, Υποστήριξη)**
 - Συζήτηση κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας που παρέχει στους μαθητές την ευκαιρία να εκφράσουν εναλλακτικές απόψεις σχετικά με το περιεχόμενο· ακολουθεί ένα σενάριο **Ανίχνευση**, **Αμφισβήτηση**, **Υποστήριξη**.

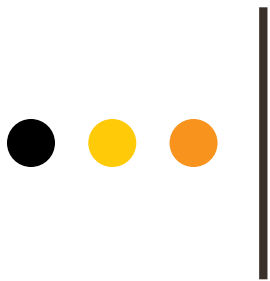
Κοινωνικά μοιραζόμενη γνωστική λειτουργία

- Μία κοινή αντίληψη ενός προβλήματος που ανακύπτει μέσα από την αλληλεπίδραση μεταξύ των μελών μιας ομάδας και η οποία δεν μπορεί να προέλθει από το οποιοδήποτε ατομικό μέλος ξεχωριστά.

Διυποκειμενικότητα

- Το μοναδικό προϊόν που ανακύπτει μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και σύμφωνα με το οποίο τα πρόσωπα που αλληλεπιδρούν φτάνουν σε μια κοινή αντίληψη του τρόπου με τον οποίο πρέπει να διαχειριστούν μία κατάσταση επίλυσης προβλήματος.
- Η Διυποκειμενικότητα δεν είναι κάτι που στερείται ο μαθητής, ούτε που κατέχει ο εκπαιδευτικός.
 - Είναι κάτι που συν-οικοδομείται μεταξύ μαθητή-εκπαιδευτικού και δηλώνει την αμοιβαία κατανόηση μιας έννοιας με σκοπό την διεύρυνση της κατανόησης της από το μαθητή.

Ο ρόλος της γλώσσας

- **Piaget**

- Η σκέψη προηγείται της γλώσσας και η γλώσσα αποτελεί ένα υποπροϊόν της γνωστικής ανάπτυξης.

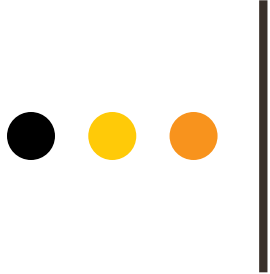
- **Vygotsky**

- Η γλώσσα είναι ένα εργαλείο για τη σκέψη και ο μαθητής αρχικά εκλαμβάνει την ομιλία του μέντορα ως εξωτερική βοήθεια, την οποία στη συνέχεια εσωτερικεύει σε ένα **ιδιωτικό λόγο**.
 - **Ιδιωτικός λόγος** είναι η προφορική σκέψη του παιδιού η οποία προέρχεται από την αλληλεπίδραση με τους άλλους και σκοπό έχει την κατανόηση και επίλυση ενός προβλήματος και όχι την επικοινωνία με τους άλλους.

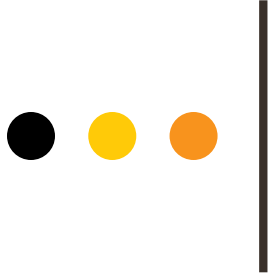
Τρεις τύποι ιδιωτικού λόγου

- **Αυτοκαθοδήγηση** - Σχόλια που κάνουμε εμείς για τη δραστηριότητά μας τα οποία γίνονται δημοσίως, αλλά δεν απευθύνονται σε κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο
- **Προφορική ανάγνωση** - Η μεγαλόφωνη ανάγνωση βιβλίων, άλλων γραπτών πηγών ή, απλώς, ορισμένων λέξεων· επίσης, ο χαμηλόφωνος συλλαβισμός λέξεων
- **Σιωπηρό μουρμουρητό** - Εξαιρετικά χαμηλόφωνες παρατηρήσεις, που δεν μπορούν να ακουστούν από κάποιον παρατηρητή

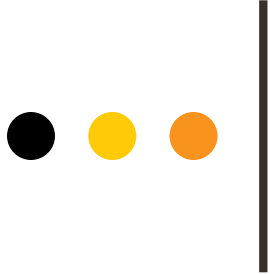
Πολιτισμικά εργαλεία

- **Πολιτισμικά εργαλεία** - Προϊόντα που δημιουργήθηκαν και σχεδιάστηκαν από προηγμένα μέλη ενός πολιτισμού, για να βοηθήσουν τα λιγότερο προηγμένα μέλη στη μάθηση και την επίλυση προβλημάτων.
- Πρώτο επίπεδο κοινωνικογνωστικής ανάπτυξης - Πρόσωπο με πρόσωπο, εξατομικευμένη αλληλεπίδραση μεταξύ ενός ικανού και ενός λιγότερο ικανού μέλους του πολιτισμού.
- Δεύτερο επίπεδο κοινωνικογνωστικής ανάπτυξης - *Μέσω της ιστορίας και της τεχνολογίας του πολιτισμού.*
- Κάθε πολιτισμός παρέχει στα μέλη του τα εργαλεία εκείνα που θα βοηθήσουν να επιλύσουν προβλήματα κατανόησης σημαντικών εννοιών για τον συγκεκριμένο πολιτισμό.
- Τα πολιτισμικά εργαλεία μαθαίνονται μέσω της κοινωνικής μεταβίβασης – όχι της ανακάλυψης.

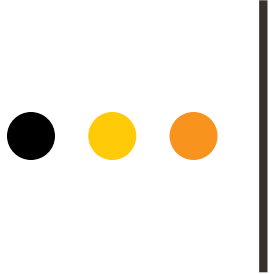
Η σημασία των συμμαθητών

- **Κοινωνικογνωστική ανάπτυξη (Vygotsky)**
 - Λειτουργούν ως μέντορες και καθοδηγητές με τον ίδιο τρόπο όπως ο εκπαιδευτικός
 - Οι αρχάριοι μιμούνται τους ικανότερους.
 - Οι ικανότεροι μπορούν να παρέχουν ειδικά προσαρμοσμένη διδασκαλία τους αρχάριους αφού κατανοούν καλύτερα τη ΖΕΑ τους.
- **Γνωστική ανάπτυξη (Piaget)**
 - Ενθαρρύνουν τη γνωστική σύγκρουση με σκοπό τη δημιουργία ανισορροπίας.

Εφαρμογές στην τάξη της θεωρίας του Vygotsky

- Ο εκπαιδευτικός ως καθοδηγητής, μέντορας
- Οι συμμαθητές ως καθοδηγητές, μέντορες
- Ο πολιτισμός ως καθοδηγητής, μέντορας
- Μία καινούργια αντίληψη των κινήτρων μέσω της φθίνουσας υποστήριξης της μάθησης.

Ο ρόλος του Παιδαγωγού της προσχολικής ηλικίας

- Ο ρόλος του είναι να σχεδιάζει ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον στο οποίο θα **καθοδηγεί**, θα **διευκολύνει** θα **υποστηρίζει** και θα **αξιολογεί** τα παιδιά.
 - Κύριος ρόλος του είναι να αντιληφθεί ότι λαμβάνει ενεργά μέρος στη μαθησιακή διαδικασία για την απόκτηση γνώσεων από τα παιδιά και πρέπει να δημιουργεί με τα παιδιά εμπειρίες μέσα στη ΖΕΑ για να πορευτούν προς την ανεξαρτησία τους.
- Ο Νηπιαγωγός σχεδιάζει δραστηριότητες στις οποίες τα παιδιά θα δρουν μόνα τους αλλά και με υποβοήθηση. Παράλληλα πρέπει να είναι προσέχει τον τρόπο με τον οποίο αντιδρούν στη βοήθεια που του παρέχει, ώστε να ξέρει πότε θα την αποσύρει.
- Εάν το παιδί δεν τα καταφέρνει με την υποβοήθηση, τότε η δραστηριότητα χρειάζεται να τροποποιηθεί διότι η δραστηριότητα είναι εκτός της ΖΕΑ του παιδιού.
- Ο Νηπιαγωγός πρέπει να μειώνει τη βοήθεια του μόλις το παιδί είναι σε θέση να τα καταφέρει μόνο του.